

14. Kennet, M. 2007. Editorial: progress in Green Economics: ontology, concepts and philosophy. Civilisation and the lost factor of reality in social and environmental justice', Int. J. Green Economics, Vol. 1, Nos. 3/4, pp.225—249.

15. Ki-moon, Ban. Age of green economics. — Gulf times (Quatar) 22 October 2008. - <http://www.un.org/sg/articleFull.asp?TID=84&Type=Op-Ed>

16. Lawson, T. 2007. An orientation for green economics?, International Journal of Green Economics. Vol. 1, Nos. 3/4, 2007.

17. LaRouche, H. L. Vernadsky and Dirichlet's Principle Executive Intelligence Review. June 3, 2005.

18. LaRouche H. L. 2001. The Economics of the Noösphere. EIR News Services, Inc: 348

19. LaRouche H. L. 2005. The Earth's Next Fifty Years. Published by the author: 332.

20. Reardon, J. 2007. Green economics setting the scene, a critique, International Journal of Green Economics, Vol. 1, Nos. 3—4.

21. Talberth J., Cobb C., Slattery N. The Genuine Progress Indicator 2006. Executive Summary. www.redefiningprogress.org

22. Tennenbaum, J. Principles of physical economy. Eurasian Infrastructure and the Noösphere. Executive Intelligence Review. February 18, 2005.

23. Welford, R. 2007. Corporate social responsibility and Buddhist economics', International Journal of Green Economics, Inderscience, Vol. 1, Nos. 3—4.

С. Б. Погорєлов,

старший викладач кафедри
історії економічних вчень та економічної історії,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ІДЕЇ ПОЄДНАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПРИРОДНИЧИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОГРЕСУ

Civilization approach is the modern prospect of history and economic researches. The initial system formative constituents of modern civilized paradigm of social development can be the basic ideas of physical economy. This paradigm is more adapted to the modern trends of economic science development. System lines are incident to the paradigm; it is built on the unity of economic, social, biological and cosmic things. It allows getting to know the dynamics of historical process more deeply. The symbiosis of achievements of natural and social-economic scientific thought is a physical economy, which occurred and develops as the aggregate of world-view and methodological principals, directed to the opening of natural laws in economic life. A physical economy and its component energy theory interconnected with the theoretic and methodological principals of the modern conceptions of steady development. Putting in a center the problems of humanity advancement the social energy factor, its supporters consider the social energy as fundamental civilization movement.

The ideas of physical economy as a component economic idea have worldview character. The potential of physical economy needs subsequent realization, its ideas come forward an important factor, which can have a substantial influence on subsequent development of economic knowledge.

Розвиток будь-якої теорії спирається на критичне переосмислення наявних теорій, розгляд їхніх окремих положень у світлі нових методологічних підходів.

Сьогодні триває формування нової парадигми економічної науки.

У вивченні історії економічних ідей та розвитку економічної науки в цілому методологічною основою виступає загальноцивілізаційний підхід, який дозволяє з позицій системного аналізу реалізувати сучасні концепції суспільного розвитку.

Цивілізаційний підхід є сучасною перспективою історико-економічних досліджень. Він передбачає рівнозначний вплив на економічні процеси соціальних, політичних, духовно-культурних, природних та інших чинників.

На єдності природної та економічної засад базується така теоретична система, як фізична економія. Базові ідеї фізичної економії можуть бути вихідними системоутворювальними складовими сучасної цивілізаційної парадигми суспільного розвитку. Фізична економія та її складова енергетична теорія взаємозв'язані з теоретичними та методологічними засадами сучасних концепцій сталого розвитку.

Сьогодні дедалі більше утверджується думка про те, що ця парадигма є більш адаптованою до сучасних тенденцій розвитку науки. Їй притаманні риси системності, вона будується на єдності економічного, соціального, біологічного і космічного.

Людині як суб'єктові праці, економічної діяльності, свідомого природокористування належить ключова роль в обмінних процесах між природою і суспільством. Взаємодія людської цивілізації й навколишнього природного середовища потребує глибшого дослідження. Сучасний період розвитку людської цивілізації висуває принципово нові вимоги до економічної науки, яка, на переконання сучасних представників української наукової школи фізичної економії, «...поряд з дослідженнями виробничих функцій повинна вивчати функції збереження природного капіталу планети, а отже, і людської цивілізації» [6, с. 60].

Сучасні теорії розглядають економічну діяльність людей як органічну єдність природних і суспільних процесів. Дія природних законів у економіці є, безумовно, актуальною проблемою. Історико-економічний аспект цієї проблеми пов'язаний з форму-

ванням енергетичного напрямку в суспільствознавстві, який було започатковано С. Подолинським.

Інтелектуальна спадщина С. Подолинського містить важливі погляди щодо періодизації історичного часу і простору, закономірностей розвитку людської цивілізації в минулому, основних внутрішніх рухів історичного поступу. За своїм змістом вони свідчать про чітке усвідомлення С. Подолинським диференціації історії людства на певні періоди за особливостями господарських відносин, суспільного поділу праці, характеру соціально-економічних стосунків між людьми. Ці особливості він пов'язував з еволюцією стану об'єктів і суб'єктів процесу праці. Намагаючись відстежити причинно-наслідкові зв'язки в історичному розвитку, С. Подолинський прагнув пізнати динаміку історичного процесу. З'ясування загальних особливостей поступу людської цивілізації у минулому він спрямовував на пошук внутрішнього механізму її розвитку, виявлення фундаментального цивілізаційного рушія. На відміну від інтелектуальних пошуків марксистів, С. Подолинський «...знайшов зовсім оригінальне концептуальне бачення цієї проблеми, поставивши її стрижнем соціальну енергетику» [4, с. 262].

Поставивши соціально-енергетичний чинник у центр проблеми поступу людства, С. Подолинський пов'язав прогрес цивілізації із загальною кількістю енергії, що нагромаджується на земній поверхні і є в розпорядженні людства. Цей енергетичний показник не є усталеним і може як збільшуватись унаслідок корисної праці, так і, навпаки, зменшуватись («розкрататись») у результаті «явищ, протилежних праці» [5, с. 281—282]. Уважаючи суму енергії Всесвіту незмінною величиною, український дослідник виходив з того, що в окремих своїх частинах енергія розподіляється нерівномірно, що спричиняє тенденцію до повсюдного її врівноваження та поступового розсіювання. «Марнуванню енергії певною мірою спроможний запобігти лише наділений інтелектом суб'єкт, що усвідомлено протидіє ентропійним процесам. Таким суб'єктом є кожна окрема людина і людство загалом, яких мислитель розглянув у космічному вимірі» [6, с. 58].

Дійшовши висновку про те, що розвиток потреб людини більшою мірою задовольняється працею, а продуктивність останньої «значно збільшується споживанням цієї праці на перетворення нижчих видів енергії у вищі», С. Подолинський чітко визначив «головну мету людства в праці» — «абсолютне збільшення енергетичного бюджету». Досягнення цієї мети не є простим завданням, адже поряд з нагромадженням енергії відбувається протилежний процес її «розсіювання» [5, с. 282].

Розкривши характер і зміст двох рівнобіжних процесів нагромадження і розпорошення енергії, які діють одночасно і дають «круговорот життя» [5, с. 293], С. Подолинський поставив на порядок денний інтелектуального розвитку людства необхідність розробки «науки про енергію» [5, с. 284].

Ідея поєднання поняття праці і розвитку зі зростанням потоку вільної енергії пройшла випробування часом і, як відомо, дістала розвитку в сучасній науці. Започатковану Подолинським наукову парадигму, яку продовжив В. Вернадський і концептуально сформулював М. Руденко, сьогодні далі розробляють сучасні вчені. Оригінальне вчення, що випередило свій час, перевершило попередні надбання економічної наукової думки.

Новаторські ідеї енергетичної теорії набувають нового розвитку з позицій нових методологічних засад. Зокрема, в контексті історичного поступу людства до сучасних форм господарювання та їх наукового обґрунтування розвивається ідея С. Подолинського про роль праці у нагромадженні сонячної енергії [9]. Наукове визначення праці як діяльності, пов'язаної з регулюванням потоків енергії, її нагромадженням, показує визначальну роль людської праці та збереження і нагромадження енергії у розвитку людства. Пов'язавши розвиток людства зі збереженням і нагромадженням енергії, С. Подолинський заклав підвалини нового підходу до аналізу поступального розвитку людського суспільства, чим було започатковано принципово нову парадигму в національній і світовій науці. Поставивши завданням узгодити працю з фізичними теоріями, С. Подолинський сформулював принципово нові засади відтворення.

Формування концепції фізичної економії почалося ще від фізіократичного економічного вчення, яке містило природний фактор. Розглядаючи суспільство як частку світобудови, Ф. Кене, А. Тюрго та інші фізіократи виходили з того, що й тут існує підпорядкованість законам природи. Відповідно, і суспільні закони вони розглядали як закони «природного порядку». За Ф. Кене, «...фізичні закони, які встановлюють природний порядок, найвигідніші для людського роду і з точністю визначають природне право всіх людей, є вічними, незмінними і, безсумнівно, кращими законами, які тільки можуть існувати» [7, с. 101]. Вважаючи землю джерелом чистого прибутку, фізіократи також спиралися на ідею впливу природного на економічну діяльність, тим самим звертаючи увагу на взаємозв'язок навколишнього природного середовища як середовища здійснення господарської діяльності та суб'єктів господарювання. «Лише фізіократична теорія Ф. Кене

спробувала це поєднати» [6, с. 60]. Отже, ще фізіократами було започатковано оригінальну і досі майже не розвинуту концепцію суспільного відтворення, що ґрунтується на засадах фізичної економії [8, с. 80].

Прийнявши від фізіократів естафету фізичної економії, С. Подолинський розвинув і підніс її на принципово новий рівень. «...Якщо Ф. Кене та його однодумці доводили, що одержуваний людьми додатковий продукт породжується землею і лише землею, то С. А. Подолинський пішов значно далі фізіократів у своїх висновках, залучаючи сучасні йому наукові результати» [6, с. 59].

Енергетична теорія пов'язує прогрес суспільства зі збільшенням енергетичного бюджету кожної людини і людства в цілому, зі збереженням і нагромадженням енергії. З позицій цієї теорії єдиною відомою науці силою природи є людина, яка певними волевими актами може збільшувати частину сонячної енергії, що акумулюється на земній поверхні, або зменшувати кількість енергії, що розсіюється у світовий простір.

Ідея про збереження і нагромадження енергії за участі людини через її усвідомлену творчу працю знайшла свій розвиток у різних наукових напрямках. Енергетична теорія набуває практичного значення для вимірювання природних, соціальних та економічних процесів за допомогою системи просторово-часових величин.

Вплив природних факторів на економічні процеси відбувається на більш глибокому рівні, ніж вплив на ці процеси природного середовища як зовнішнього фактора. Суперечність між суспільною і природною засадами є однією з фундаментальних у розвитку життя.

Отже, потенціал фізичної економії протягом тривалого часу залишається недостатньо реалізованим. Ідеї фізичної економії як складової економічної думки мають світоглядний характер і, як важливий чинник, можуть справляти суттєвий вплив на дальший розвиток економічного знання та примноження надбань економічної думки.

2. Відокремлені індивіди, що утворюють суспільство, перебувають у певній взаємозалежності, не існують один без одного. Природу цієї залежності розкриває соціоантропогенез. Його матеріалістичне тлумачення відводить визначальну роль у становленні людини та суспільства матеріальному виробництву, ролі праці у забезпеченні переходу від біологічних до соціальних зв'язків [1, с. 69]. Але такий підхід не враховує зворотного впливу соціальних норм у становленні людини і суспільства. Праця почала відігравати свою роль у розвитку цього процесу лише на певному етапі: «Наявність норм веде до принципової відмінності суспіль-

ства від тваринного світу» [2, с. 53]. «Неможливо розглянути з належною повнотою економічні процеси виходячи виключно з пріоритетності лише однієї зі сторін суспільства» [3, с. 25].

Отже, суспільство певної цивілізації як ціле має завдання і духовно-культурні цінності у формі соціальних норм, що об'єднують індивідів як його частини. У суспільних нормах виявляється взаємозалежність і взаємообумовленість індивідів і суспільства. Соціальні норми об'єднують індивідів у певні форми колективності через формування зв'язків і відносин між ними, формують у них тотожні риси, що стають основою суспільного зв'язку між ними. Цей суспільний зв'язок відображає взаємозалежність людей, які мають статус відносно відокремлених суспільних індивідів. Отже, для кожного суспільства суспільна залежність відносно відокремлених індивідів є головним системоутворювальним зв'язком, найбільш глибокою характеристикою, яка відбиває природу та певний стан суспільства.

Взаємну залежність і відносну відокремленість індивідів у економічній сфері суспільства відображають відносини власності та суспільний поділ праці.

Література

1. *Энгельс Ф.* Роль труда в процессе превращения обезьяны в человека // Маркс К., Энгельс Ф. Избранные произведения: В 3 т. — М.: Политиздат, 1970. — Т. 3.
2. *Пэнто Р., Гравитц М.* Методы социальных наук. — М.: Прогресс, 1972.
3. *Степаненко С. В.* Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології): Монографія. — К.: КНЕУ, 2008.
4. *Світленко С. І.* Світ модерної України кінця XVIII — початку XX століття // Зб. наук. праць. — Д.: Герда, 2007.
5. *Подолінський С. А.* Вибрані твори / Упоряд.: Л. Я. Корнійчук. — К., 2000.
6. *Воробйова Л., Шевчук В.* Українська наукова школа фізичної економії як новітня економічна школа світового виміру // Економіст. — 2004. — № 2.
7. *Кенз Ф.* Избранные экономические произведения. — М.: Политиздат, 1960.
8. *Шевчук В. А.* Физическая экономия: мировоззренческий феномен и философия хозяйствования / Философия экономики. — К.: Альтер-прес, 2002.
9. Учення Сергія Подолінського і цивілізаційна еколого-економічна перспектива: Матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 150-річчю від дня народження С. А.Подолінського. — К.: КНЕУ. — 2001.